

Die jeugd van tegenwoordig ;-)

Leo van der Tuin

(gepubliceerd in Praktische Theologie 2006/ 3, 290-308)

‘Die jeugd van tegenwoordig...’ In welke tijd werden die woorden al niet geschreven en gesproken: door ouders, leerkrachten, ministers, priesters en dominees en wie al niet meer? Ik gebruik ze maar weer eens – met een zekere ironie, dat wel.

Als je op de vraag ingaat om een bijdrage te schrijven over jongerencultuur, kom je al snel voor verschillende vragen te staan. De redactie spreekt bij jeugd of jongvolwassenen over de leeftijdsgroep van 15 tot 30 jaar. Daar heb ik mijn eerste vraag bij. In de klassieke ontwikkelingspsychologie is wel steeds geprobeerd om ontwikkeling te markeren met leeftijdsgrenzen (Erikson, Piaget, Kohlberg), maar die grenzen zijn wel erg flexibel geworden de laatste decennia. Kun je nog wel spreken van één groep? Ik concentreer mij op de groep tot rond de twintig jaar.

De volgende vraag heb ik bij het begrip jeugd: over wie hebben wij het dan? Bestaat de jeugd wel? In een tijd die gekenmerkt wordt door individualisering, lijkt het wel of er zoveel jeugd is als er jongeren zijn. Ik geef alleen wat tendensen weer.

De derde vraag heeft betrekking op het begrip jeugdcultuur. Wat wordt daaronder verstaan? Een omvattende beschrijving is niet te geven. Jeugdcultuur doet zich niet voor als een georganiseerd groepsverschijnsel, maar als een samenstel van toevallige overeenkomsten tussen jongeren, en als individuele constructie. Hierop ga ik aan het eind nader in.

In het volgende komen deze vragen aan de orde binnen twee domeinen, het maatschappelijk en het persoonlijk domein. Binnen het maatschappelijk domein komen onderwerpen als geweld, omgang met allochtonen, arbeid, waarden en normen, maatschappelijke en politieke betrokkenheid, en Europa aan bod. In het persoonlijk domein richt ik mij op de thuissituatie, de vrije tijd en de beleving van de toekomst.

Eerst schets ik de context.

1. Context: vijf miljoen jongeren op dat hele kleine landje, waar moet dat heen?

Er zijn in Nederland ongeveer vijf miljoen jongeren tot 25 jaar (31% van de bevolking in 2002). Ter vergelijking: in een land als Turkije is meer dan de helft jonger dan 25 jaar en in een arm land als Malawi ook. Eén miljoen daarvan is allochtoon, waarvan driekwart niet-westers allochtoon. Dit laatste getal is vooral gegroeid sinds de jaren zestig van de vorige eeuw. Het merendeel van de allochtonen is relatief jong, omdat er grote gezinnen zijn. Het gaat hier vooral om Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen.

De generatie van 15-20 jaar is geboren in de periode van 1985 tot 1990. Deze jongeren zijn opgegroeid in de nadagen van de moderniteit en de overgang naar de postmoderniteit, de teloorgang van de grote verhalen en omvattende ideologieën. Zij hebben het einde van de koude oorlog, de val van de Berlijnse Muur in 1989 gezien. Enerzijds betekende dit bevrijding van terreur, maar tegelijk bracht deze vrijheid nieuwe strijd. De euforie over de verworven vrijheid smooit in de gruwelen van de oorlogen op de Balkan. Tegelijk stak het terrorisme de kop op. De aanslagen op de Twin Towers, Madrid, Londen en de moord op Pim Fortuyn en op Theo van Gogh beïnvloedden hun staan in de wereld. Zowel de economische toppen ten tijde van de paarse kabinetten als de economische dalen sindsdien bepalen hun visie op welvaart. Het poldermodel en de verruwing van het politieke debat met de opkomst van Fortuyn als reactie op de paarse overlegcultuur, evenals de no nonsens-politiek na de moord op Fortuyn: het is hun allemaal niet vreemd. De afwijzing van de Europese grondwet en tegelijk de uitbreiding van de Europese Unie confronteren hen met de globalisering van hun leefwereld. Deze leefwereld is virtueel kleiner geworden door de geweldige communicatiemogelijkheden (internet en mobiele telefoon). Steeds gemakkelijker en goedkoper wordt het reizen naar verre landen. De Nederlandse samenleving is daarbij explosief gepluraliseerd door de komst van grote aantallen buiten-Europese asielzoekers en economische vluchtelingen. In dit klimaat, waarin de bomen niet meer tot in de hemel groeien, zien jongeren zich geconfronteerd met een moeilijke en onzekere toekomst. Jeugdwerkloosheid maakt het voor jongeren moeilijk hun toekomst te plannen. Binnen dit geheel wordt van jonge individuen toch veel verwacht. Zij moeten keuzes maken, moeten zich in deze wereld staande zien te houden. Terwijl ze juist anderen nodig hebben, wordt hun van

alle kanten duidelijk gemaakt dat het in eerste instantie hun eigen verantwoordelijkheid is. Het debat omtrent waarden en normen maakt hun duidelijk dat ook de volwassenen geen duidelijk perspectief hebben op de waarden en normen die hen bij hun keuzes leiden. Dus gaan jongeren hun eigen weg, zowel maatschappelijk als persoonlijk.

2. Het maatschappelijk domein: ik móét wel zelf beslissen!

Onderzoekers van jeugd hebben de gewoonte hun onderzoeksgroep te voorzien van een stempel. De huidige jeugd wordt niet zelden bestempeld als 'flexgeneratie' en 'uitstelgeneratie' (Elchardus 1997). Gedurende de vorige eeuw is de fase van de jeugd steeds langer geworden. De leerplicht houdt jongeren tot hun 16^e jaar volledig op school en in de twee jaren daarna zijn zij nog gedeeltelijk leerplichtig. Vooral jongeren uit hogere milieus studeren soms tot hun 30^e levensjaar. Met de verlenging van de leer- en studiefase zien wij daartegenover een tendens waarbij jongeren op steeds jongere leeftijd als politiek en maatschappelijk zelfstandig gezien worden. Het stemrecht hebben zij al met 18 jaar, vanaf die leeftijd ook worden zij geacht verantwoordelijk te kunnen zijn voor het nemen van financiële beslissingen. Vanaf 14 jaar moeten ze zich kunnen legitimeren. Op school wordt hun al vroegtijdig gevraagd de keuze voor hun beroep te maken Deze paradox (Du Bois-Reymond 1998; Elchardus 1997) is ook in cultureel/sociaal en economisch opzicht zichtbaar. Deze gehele periode wordt gekenmerkt door economische afhankelijkheid van ouders en/of studiebeurzen. Door het hebben van bijbaantjes en het krijgen van relatief veel zakgeld, hebben jongeren wel tamelijk veel te besteden. Muziek, kleding en uitgaan zijn de belangrijkste zaken waaraan jongeren hun geld uitgeven en waarin zij ook een geheel eigen cultuur ontwikkelen, zodat er sprake is van jeugdcultuur (Janssen 1994). Jongeren maken ook het meeste gebruik van de nieuwste technologische ontwikkelingen, voornamelijk op het gebied van communicatie. Hun communicatie- en informatiemogelijkheden (internet, e-mail, skype, chatten en sms'en) zijn zo groot, dat zij zeer snel op de hoogte zijn van alles wat in de wereld gebeurt en ook allerlei verschillende werkelijkheidsbeelden over zich heen krijgen met de daarbij behorende waarden en waarheden (Elchardus 1997). De vrijheid die hun dit geeft, tegelijk ook het plezier van het in alle ongebondenheid kunnen genieten van wat de

wereld hun biedt, leidt tot uitstellen van die zaken die de overgang naar volwassenheid markeren: afstuderen, een vaste baan, relatie, gezinstichting.

In religieus opzicht doen jongeren niet onder voor de volwassenen: ook onder hen is de verbondenheid met godsdienst zeer gering, en als kinderen van niet religieus betrokken ouders nog lager. De 'ontkluistering' van de enkeling uit de banden van de collectiviteit en de godsdienst is bij jongeren al weer groter (Kuitert, gecit. bij Kerkhofs 1997).

2.1. Veiligheid en criminaliteit: valt best mee

Jongeren maken zich druk om het geweld in de sociale omgang. Met name in het uitgaanscircuit lopen jongeren het risico op geweld. Meisjes lopen het risico op ongewenste opdringerigheid van jongens, jongens lopen een veel groter gevaar in gewelddadige conflicten verzeild te geraken, vaak ongewild. Het zogenaamde zinloze geweld in het uitgaansleven is steeds gericht op jongens. Jongeren van allerlei pluimage komen elkaar in het uitgaansleven tegen. Daar gaat het relatief goed. Zij zijn zelf van mening dat ze eigenlijk probleemloos samenleven; ze 'mengen' zich dan wel niet zo goed, maar ze kunnen redelijk goed met elkaar overweg. Veel berichtgeving in de media over spanningen tussen de groepen vinden ze overdreven, zoals alle commotie rondom de Lonsdale-jongeren.

Ook het internationale terrorisme houdt hen bezig. Zij hebben het gevoel dat zij er niets tegen kunnen doen, het geeft ze een gevoel van onzekerheid in hun dagelijkse leven maar ook op langere termijn. Zij vinden dat de internationale politiek er niet goed in handelt, zij hebben er geen vertrouwen in (Sikkema 2005).

2.2. Allochtoon/autochtoon: OK als hij/zij zich maar OK gedraagt

Er zijn in Nederland 1 miljoen allochtone jongeren. Problemen bij hen zijn er te over. In de grote steden is bijvoorbeeld 40% van hen werkloos, zij worden gediscrimineerd waar het sollicitaties betreft. Er gaan zelfs stemmen op om anoniem te solliciteren. Autochtonen, met name van Marokkaanse (in Amsterdam) en van Antilliaanse

(vooral in Rotterdam) origine veroorzaken ernstige problemen in de grote steden: geweld, vandalisme, groepsverkrachtingen, bendevoering worden hier gemeld.

Islamitische jongeren lijken te radicaliseren tot gewelddadige moslims die terreurdreiging niet schuwen, zich aanbieden voor scholing tot zelfmoordterroristen.

De leden van de Hofstadgroep zijn twintigers.

De vraag is hoe jongeren in Nederland tegenover buitenlanders staan. In de Top-x internetenquête van Twee-Vandaag (www.top-x.nl) wordt gemeld dat 92% van de deelnemende moslimjongeren niet-moslimvrienden heeft, tegenover 35% andersom. Deze merkwaardige verhouding kan het gevolg zijn van de niet-representativiteit van de enquête (meer allochtonen dan autochtonen deden mee), of wellicht komen autochtone jongeren niet makkelijk uit voor hun contacten met allochtone jongeren.

Zelf deed ik onderzoek onder 800 scholieren in de leeftijd van 17-18 jaar. Hoe staan zij tegenover de buitenlanders zelf; is er sprake van xenofobie? Jongeren zijn duidelijk afwijzend wanneer het openbaar gedrag van buitenlanders niet strookt met de plicht tot aanpassing en inburgering of het karakter krijgt van provocerend of crimineel gedrag. Economische motieven spelen niet zo'n grote rol in de angst voor vreemdelingen. Zij vinden kennelijk niet dat buitenlanders hun banen afnemen en toch alleen maar voor de uitkeringen komen. Dit is toch opvallend in een tijd dat het economisch niet goed gaat. In tijden van werkloosheid en een slecht draaiende economie werden toch vaak de buitenlanders als zondebok gezien. Ook gezinshereniging en het zoeken van huwelijkspartners uit het eigen land wordt niet als bedreigend gezien. Huwelijken met buitenlanders moeten kunnen. Liefde overwint alle tegenstellingen, lijkt hier te gelden.

Echte angst voor vreemdelingen hebben de onderzochte jongeren niet. Zij willen best met ze omgaan, althans zij mijden ze niet. Er zijn er wel wat te veel, in hun ogen. Een economische bedreiging vormen ze in hun ogen eigenlijk niet, maar ze moeten zich wel aanpassen, anders kunnen ze gaan. 40% vindt hoofddoekjes toegestaan (46% vindt ook dat het naveltruitje niet overal kan!) (Top-x 2006).

Deze jongeren zien verder dat de aanwezigheid van veel verschillende wereld- en levensbeschouwingen hen in ieder geval in staat stelt om over het leven na te denken en dat vinden zij belangrijk en verrijkend. Tegelijk hebben ze er ook hun twijfels bij, die zij uiten in een zekere onverschilligheid – iedereen mag geloven wat hij wil! – en zij zien ook in dat die veelheid onduidelijkheid veroorzaakt. Opvallend

is dat zij de levensbeschouwelijke pluraliteit voor zichzelf vooral positief waarderen, tegelijk hebben zij oog voor de maatschappelijke implicaties van de aanwezigheid van vele verschillende religies: dat zorgt voor onrust en spanning en is niet verrijkend voor het land. Jongeren denken genuanceerd na over de aanwezigheid van de vele culturen in onze samenleving: in maatschappelijk opzicht kan er onrust ontstaan, in persoonlijk opzicht zijn zij een uitdaging. Toch zien zij het belang in van een multireligieuze samenleving. Er is tussen de religies meer gemeenschappelijk dan opposerend, dat is de basis van waaruit mensen elkaar kunnen ontmoeten en van waaruit tegenstellingen opgelost kunnen worden (Van der Tuin 2005).

2.3. Arbeid, inkomen en zorg: je werkt om van te leven

Jongeren vinden werk heel belangrijk (maar 2,2% – dat zijn er toch 100.000 – wil geen baan). Je hebt inkomsten, je hebt collega's (hopelijk prettige), je bent maatschappelijk nuttig, het is een persoonlijke uitdaging om te laten zien wat je kunt. Daarom willen jongeren ook een opleiding tot een baan volgen, dus naar school (Sikkema 2004, Top-x 2006).

Jongeren hebben last van de economische recessie. Er is vooral een toenemende werkloosheid onder allochtone jongeren (14 tot 40% onder allochtone jongeren in de grote steden) Daarbij verdienen jongeren nu minder dan vroeger, gemiddeld 13% minder. Tussen 6 en 11 jaar heeft men € 13,50, op 14-jarige leeftijd al € 44,40 te besteden. Door bijbaantjes loopt dit op 19-jarige leeftijd op tot € 236,90 en daarna door deeltijd- en voltijdwerken wordt dit gemiddeld € 1.231,40. Meisjes verdienen weer minder dan jongens. Overigens zitten zij daar niet zo mee, zij passen hun bestedingspatroon daarop aan (Sikkema 2004; Sikkema 2005).

Jongeren worden, voor zover ze in het arbeidsproces zijn opgenomen, in hun werk geconfronteerd met een toenemende flexibilisering van arbeidstijden en arbeidsplaatsen. Hun aandeel neemt over het geheel genomen af, dat van vrouwen en allochtonen neemt echter toe. Veel jongeren komen niet terecht in de functies waarvoor ze zijn opgeleid, of ze vervullen deze maar een korte tijd. Zij hebben vaak kortlopende baantjes, bij voorkeur via uitzendbureaus. Hierdoor lopen zij niet de kans vastgeroest te raken in een baan. Voor hen geldt bij uitstek: 'Verander van baan, voordat de baan jou verandert'. Hoewel de arbeidstijden flexibel zijn en werken in de

avonduren en in de weekends steeds meer voorkomt – men werkt vooral in de horeca – ziet de traditionele werkweek er voor jongeren toch niet heel anders uit dan vroeger. De echte 24-uurseconomie is nog ver weg en, hoewel dit collectieve ritme onder druk staat, wordt er gegeten op de traditionele tijdstippen.

De verdeling van zorg en arbeid is nog altijd ongelijk. De toename van het aantal tweeverdieners betekent nog niet dat mannen meer taken in het huishouden gaan doen; vooral vrouwen combineren de taken binnens- en buitenshuis. 47% van de jongeren tussen 12 en 19 jaar doen thuis verplichte taken, voor de 20- tot 30-jarigen geldt dit voor 51%.

2.4. Waarden en normen: ik zoek het zelf wel uit

Hoewel jongeren graag een eigen positie innemen, blijkt dat het maken van keuzes – zeker op het terrein van waardeopvattingen – niet zo gemakkelijk is. Alles wat zij hebben meegekregen en wat zij aan nieuws om zich heen zien, nemen ze in zich op, wel met voorkeuren maar zonder nog uitgesproken keuzes te maken. Zij houden nog veel open en wijzen vooralsnog niet massaal bepaalde waarden af.

Waarden die op kritische onafhankelijkheid duiden (zelfstandig denken en handelen, jezelf in de hand hebben) zijn bij hen het sterkst vertegenwoordigd. Dit bevestigt het beeld van de jongere die keuzes maakt, die autonoom wil zijn (de moed hebben nee te zeggen) en tegelijk de fundamentele waarden van humaniteit (anderen helpen) niet uit het oog wil verliezen: voor hen blijft gelden dat zij iedereen nemen zoals die is en dat ze tegelijk hun eigen mening houden, zelfs tegen de meerderheid in. Voor jongens en meisjes geldt dat er een sterk onderscheid is in de waarde humaniteit. Meisjes scoren op humaniteit veel hoger, voor hen geldt nog sterker dat zij iets voor anderen willen betekenen.

De meer trendy waarden die verband houden met authentiek (vrij van verplichtingen) en modern zijn (moderne elektronica gebruiken), zijn het zwakst vertegenwoordigd. Jongeren passen zich niet op onkritische wijze aan aan de waan van de dag. Hoewel het beeld bestaat dat jongeren de hele dag achter de pc zitten te chatten en dat ze met de nieuwste mobieltjes rondlopen, lijken deze waarden voor hen niet de belangrijkste te zijn. Jongens vinden ze veel belangrijker dan meisjes. Ook zijn deze jongeren best bereid verplichtingen op zich te nemen, ook al lijkt dat

niet altijd zo. Dat jongeren niet uitsluitend op zichzelf gericht zijn, blijkt ook uit de waardedimensies die ergens in het midden scoren. Jongeren zijn wel degelijk sociaal geïntegreerd of willen dat zijn (met anderen delen, iets af kunnen geven). Zij zijn wel met beroep en eventueel toekomstige gezinsvorming bezig, maar het staat op dit moment niet voorop in hun. Zij weten dat zij zich erop moeten voorbereiden, maar ze willen vooral in het hier en nu zichzelf zijn en daarin op anderen betrokken, met in het achterhoofd dat het uiteindelijk om werk en relatie gaat. Meisjes zijn wat meer op relatie en gezin georiënteerd dan jongens. Gevoegd bij het feit dat jongens meer op de technische waarden georiënteerd zijn, geeft dit aan dat de emancipatie bij deze jongeren nog niet geleid heeft tot grote veranderingen.

Meer concreet maken jongeren zich bezorgd over de samenleving en vooral over de problemen van het milieu en de veranderingen in de verzorgingsstaat. Zij beseffen dat zij degenen zijn die daar het meest mee te maken gaan krijgen, maar tegelijk ervaren ze dat zij er geen invloed op kunnen uitoefenen. Ze worden lid van Amnesty International of Greenpeace en hopen zo een steentje bij te dragen, in ieder geval zoeken zij hiervoor geen aansluiting bij een kerk of religieuze gemeenschap. Hun betrokkenheid is groot. Ze lijkt op die uit de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw, toen de kraakbeweging floreerde en het verzet tegen kernwapens groot was. Deze vormen van actief protest zien zij nu niet gebeuren, maar zij zijn wel zoekende hoe zij hun stem op een andere wijze kunnen laten horen (Van der Tuin 2005).

2.5. Betrokkenheid op de maatschappij: niet op die van mijn ouders

Van jongeren wordt wel eens gezegd dat zij zich niet willen binden aan bepaalde maatschappelijke organisaties. In onze geïndividualiseerde samenleving staan de instituties onder druk. Het vertrouwen in de traditionele instituties lijkt minder te worden, nieuwe instituties lijken ervoor in de plaats te komen. In hun voorkeuren weerspiegelt zich de verandering in onze samenleving.

Eenduidig komen kerk en politiek helemaal onderaan. In deze instituten hebben jongeren het minste vertrouwen. Voor de politiek lijkt dit een algemene trend te zijn in de samenleving. Deze jongeren hebben het fiasco van de Nederlandse politiek meegemaakt sinds de moord op de politicus Fortuyn. Nog sterker geldt het

gebrek aan vertrouwen voor de kerken. Jongens zijn wat dit laatste betreft meer uitgesproken. Het meeste vertrouwen hebben deze jongeren in mensenrechtenorganisaties zoals Amnesty International. Dit bevestigt in ieder geval het beeld dat de meer seculiere instituten de rol van de kerken hebben overgenomen. Vaak worden dan hier zowel de mensenrechtenorganisaties als de milieuorganisaties in één adem genoemd (Alma 2000). Uit onze gegevens blijkt dit niet. Het milieu scoort niet meer zo hoog. Bij de meisjes overigens meer dan bij de jongens.

De andere organisaties uit het maatschappelijke midden genieten een heel divers vertrouwen van deze jongeren. Politie en rechterlijke macht staan hoog, terwijl actiegroepen laag staan. Kranten worden als betrouwbaarder gezien dan de televisie. Politie scoort hoog bij de meisjes, laag bij de jongens – een opvallend maar niet duidelijk verklaarbaar verschil. De waardering van het gezag en de macht in de vorm van politie en rechterlijke macht lag in de vorige generatie jongeren aanmerkelijk lager, terwijl in de jaren zeventig en tachtig juist de actiegroepen een grote aanhang vonden bij jongeren. De kraakbeweging is hier een voorbeeld van.

Het beeld is helder. Jongeren hebben geen belangstelling om te participeren in instituties die door de volwassenen belangrijk gevonden worden. Voor hen hebben ze geen functie – zij gaan hun eigen weg (Van der Tuin 2005).

2.6. Politiek: ze gaan hun gang maar, maar niet voor mij...

Het vertrouwen in de gevestigde politiek is – zie boven – niet erg groot. Het publieke leven is voor deze jongeren maar net overzichtelijk. Zij vinden het moeilijk om in de samenleving een duidelijk houvast te vinden. Men heeft het daarbij zo druk dat er bijna geen tijd is om aan de dag van morgen te denken.

Hun oordeel over de politieke partijen is in het algemeen ook negatief. Zij zien geen enkele partij het belang van de jongeren vertegenwoordigen. Voor jongens geldt dat wat meer dan voor meisjes. Zij verwachten het slachtoffer te worden van de fouten van de politici van vandaag: die handelen immers alleen in hun eigen belang. Zij beschouwen de politiek eigenlijk als het spel van een kleine groep die zich door bedrog en zelfverrijking van de kleine man vervreemdt. Toch vinden ze politiek belangrijk, omdat het gaat over zaken die hen raken, omdat het openbare leven

onoverzichtelijk is en zij daar graag hun eigen weg in vinden. Jongens zijn in dit alles wat uitgesprokener dan de meisjes.

Jongeren trekken zich graag terug in hun eigen wereldje, waarin zij liever roeien met de riemen die zij hebben en daarover tevreden zijn dan dat zij zich onderscheiden. Tegelijk bestaat er bij hen het verlangen om uit de sleur van de samenleving te breken en te doen wat zij zelf willen.

De vraag is op welke wijze jongeren hun politieke betrokkenheid vorm zouden willen geven. Jongeren zijn niet politiek actief. Zij hebben nauwelijks ooit een politieke daad gesteld. Zij overwegen wel om op meer parlementaire of demonstrerende, maar beslist niet op activistische of gewelddadige wijze uiting te geven aan hun politieke gevoelens. Jongeren willen wel politiek handelen, doen het echter niet en zeker niet op subversieve wijze (Sikkema 2005).

2.7. Europa: ach, het kan nog wel wat worden

Op een ander niveau speelt de vraag wat jongeren verwachten dat de Europese eenwording voor hen gaat betekenen. Hun toekomstige leefwereld zal in toenemende mate hierdoor bepaald worden.

Hun houding ten opzichte van de europeanisatie is nogal onverschillig. Zij denken dat er voor hen persoonlijk niets veranderd en als er wat verandert, kan dat twee kanten uitgaan. Echt positieve verwachtingen hebben zij niet, eerder negatieve. En toch denken zij dat Europa veel mogelijkheden biedt, ook voor hen. Het kan deuren openen, voormalige vijanden verzoenen. De invoering van de Euro wordt door hen gezien als een goed middel tot integratie. Tegelijk verwachten zij concreet voor zichzelf dat hun kansen op een baan toenemen. In cultureel opzicht verwachten zij dat de afzonderlijke culturen, inclusief de eigen talen, zullen vervagen en verdwijnen.

Ook hier weer zien we dat hun verwachtingen groot zijn, als het om de mogelijkheden gaat – maar hun vertrouwen in wat de politici er feitelijk van zullen maken is niet erg groot.

3. Persoonlijk domein: ik zoek het zelf uit

Nu ga ik in op de verschillende aspecten van het persoonlijk domein van de jeugdcultuur. Ik noem dit het biografisch niveau, omdat niet alles steeds geldt voor de hele groep. Het geldt steeds voor een deel ervan, er worden trends aangegeven: soms gelden deze voor een bepaalde leeftijdscategorie, soms voor uiteenlopende. Ik schets een heel divers beeld, een soort caleidoscoop. Dat is wel het verschil met vorige generaties (die van de verzuiling, van de uniforme samenleving), toen iedereen binnen de zuil eigenlijk hetzelfde dacht en deed en voelde.

3.1. Thuis welbevinden: met mij is niets aan de hand, nou ja...

Eerst even naar de toekomstige generatie jeugdigen, die van onder de 15 jaar (Zeijl 2005). Met die groep gaat het goed, zij voelen zich gelukkig en tevreden in de situatie waarin zij leven. Zij wonen vooral in een gezinssituatie thuis bij beide ouders. Zij geven hun ouders een 8.2 voor hun opvoeding (Top-x 2006). Vanaf 15 jaar begint het aantal alleenstaanden toe te nemen en vanaf 20 jaar het aantal samenwonenden met of zonder kinderen. Deze beide groepen zijn bij de dertigers ongeveer even groot, maar tegelijk neemt ook het aantal eenoudergezinnen toe. In de leeftijdscategorie van 15 tot 30 jaar komt de meeste variatie voor. De verschuivingen ten opzichte van vroeger zijn vooral de laatste tien jaar zichtbaar. Voor de toekomst is de verwachting dat in deze groep het aantal alleenstaanden toeneemt en het aantal samenwonenden met kinderen afneemt.

Het aantal kinderen dat opgroeit in eenoudergezinnen neemt sterk toe, vooral door echtscheiding. Op dit moment zijn dat er 360.000 (jonger dan 18 jaar). Jaarlijks worden meer dan 30.000 huwelijken ontbonden, hierbij zijn minstens evenveel kinderen betrokken. De gevolgen van een echtscheiding zijn een leven lang zichtbaar, in de reserve om zelf een relatie aan te gaan en te behouden, in het gevoel van eigenwaarde, maar ook in schoolprestaties en maatschappelijke carrière. Ongeveer 15% van de jonge kinderen heeft te kampen met een ernstig probleem (van een lichamelijke handicap tot een diepe depressie) en 5% heeft te maken met meerdere ernstige problemen tegelijk.

Het rapport constateert tevens dat 40% van de ondervraagden zinvol leven nog steeds een moeilijke opdracht vindt. Eenderde van de mensen in Nederland heeft behoefte aan iets dat het leven zinvoller maakt. Een verschuiving van de mate van tevredenheid over het eigen leven van de bevolking wordt geconstateerd: in 2002 was nog 48% van de mensen helemaal tevreden, in 2003 is dit gedaald naar 43%. In 2003 zijn mensen vaker grotendeels tevreden (Geloof jij in ieder voor zich? 2003). Jongeren geven hun leven en zichzelf een relatief hoog rapportcijfer (Sikkema 2005). 80% hoger dan 7 en maar 10% geeft het eigen leven en zichzelf een onvoldoende. Toch zijn dat van de groep van 5 miljoen altijd nog 500.000 jongeren die niet erg tevreden zijn over het eigen bestaan.

Van de scholieren voelen de meeste zich buiten school redelijk wel. Jongens en allochtonen voelen zich iets gelukkiger dan meisjes. Toch voelt 4% zich eenzaam en heeft 13% het gevoel dat niemand om hen geeft. Op school voelt 73% zich gelukkig, en daar zijn het vooral de autochtone meisjes die zich welbevinden. Bij problemen zoekt men het liefst hulp van de moeder (bij schoolproblemen) en van vriend(inn)en (bij privé-zaken). Allochtonen zoeken dit het liefst bij broers en zussen (Nationale Scholierenmonitor 2005).

Het persoonlijk welbevinden kan worden afgezet tegen hun visie op de samenleving. Hier geldt voor de jongeren: het gaat niet goed met de samenleving, maar met mij gaat het uitstekend. Dit is een constatering die op meer terreinen gedaan wordt. Onlangs lieten de gezamenlijke Nederlandse ondernemers weten dat het met de Nederlandse economie slecht gesteld is. Maar met hun eigen bedrijf ging het goed.

3.2. *Vrije tijd: hoestie...?*

De vrije tijd wordt vooral besteed aan vakantie, tv (3,5 uur per dag), pc-gebruik en uitgaan. Deelname aan het verenigingsleven en aan vrijwilligerswerk neemt af. Dat geldt ook voor het bezoek aan museum en theater. Niet voor niets wil de staatssecretaris voor cultuur het museumbezoek door jongeren en allochtonen stimuleren. Tegelijk willen de werkgevers juist de hoeveelheid vrije tijd en het aantal vakantiedagen beperken en vervangen door inkomen.

Onder de 15- tot 24-jarigen neemt, ten gevolge van het pc-gebruik, het tv-kijken af. Ook de radio wordt niet veel beluisterd. Vaak staan tv, radio en pc tegelijk aan (multitasking).

De pc wordt vooral gebruikt voor gamen en chatten via msn, e-mailen en bezoek aan zogenaamde profielsites. Dat zijn sites waarop jongeren hun eigen profiel weergeven om zo contacten te leggen (Sugababes, CU2 en Partypeeps). Hiermee is ook het gebruik van weblogs verbonden, hoewel die veel meer in bijzondere situaties gebruikt worden, bijvoorbeeld als je voor studie of vakantie ver weg bent. Zij besteden daar ruim 13,5 uur per week aan. Informatie voor werkstukken haalt men voor meer dan 80% van het internet af! Ook het mobieltje wordt veel gebruikt, vaak om te sms'en met diegene die ze zojuist gezien hebben of straks zien. Kranten of tijdschriften worden veel minder gelezen.

Verandert hier nu het communicatiepatroon mee? Het beeld ontstaat van de eenzame jongere die alleen achter zijn pc contact zoekt en heeft met allerlei anonieme chatters in de hoop op een echt contact. Het blijkt echter dat er vooral digitale communicatie gezocht wordt met de eigen vriendenkring. Anoniem chatten op openbare chatboxen of via 06-lijnen gebeurt bijna niet meer. Je kunt dus veeleer constateren dat de communicatie met de eigen groep geïntensiveerd wordt. Jongeren delen de informatie die zij opdoen met elkaar, wat je zojuist op internet gevonden hebt aan kennis, of jokes etc. kun je onmiddellijk rondsturen. Volwassenen houden informatie veel meer voor zich (Sikkema 2005).

Overigens zeggen jongeren wel dat zij gevaren lopen op het internet, waarbij gepest worden door schoolgenootjes en ongewenste seksuele benaderingen door 87% van de jongeren gemeld worden (Blauw 2005).

Een ander gevaar van internet, maar ook van het kijken naar de muziekkzenders als MTV en TMF, is het effect van de gewelddadige en seksueel vrijmoedige videoclippen van rappers als 50 cent en Snoopdog. Ouders en opvoeders maken zich bezorgd, en ook de betrokken zenders, want de meer expliciete versies van de clips worden uitsluitend in de nachtelijke uren uitgezonden. Over de impact van tv-geweld en -seks op het gedrag van kijkers is veel onderzoek gedaan, maar de resultaten zijn niet eensluidend. Bij de groepsverkrachtingszaken in Rotterdam uit 2004 deed een advocaat de uitspraak dat de rechters kennelijk geen weet hadden van de rapclips van MTV waaraan de jongeren een voorbeeld zouden nemen.

3.3. *Tijd: ik leef maar eenmaal – en wel nu*

Jongeren leven in het hier en nu, zij hebben nog nauwelijks verleden en de toekomst ligt nog helemaal open. Hoe gaan zij om met de tijd? Hoe gaan zij om met het verleden, welke rol speelt deze bij hun omgaan met het heden en hoe bezien zij hun eigen toekomst? Geldt bij hen wat Augustinus al schreef, namelijk dat verleden en toekomst niet bestaan en dat niemand er eigenlijk als zodanig over kan spreken? 'Er is alleen een tegenwoordige tijd van het verleden, een tegenwoordige tijd van het tegenwoordige en een tegenwoordige tijd van het toekomstige' (Augustinus Blijdenissen). Al met al is het beeld nogal ambivalent: de toekomst zien deze jongeren met vertrouwen tegemoet, hoewel deze niet te plannen is. Dat bewijst zowel het verleden als het heden, want wat je nu doet is nog geen garantie voor een goede toekomst. Het lijkt dat Augustinus gelijk heeft: toekomst en verleden zijn slechts als tegenwoordige tijd aanwezig en kunnen alleen van daaruit beleefd worden (Van der Tuin 2005).

Jongeren hebben over het algemeen een optimistischer toekomstbeeld dan ouderen, van cultuurpessimisme is bij hen geen sprake (Elchardus 1997, Jeugdmonitor 2003, Janssen 1998). Recent onderzoek toont aan dat Nederlanders – het onderzoek werd uitgevoerd onder 18-plussers – minder mededogend worden ten opzichte van de drop-outs (daklozen, drugsverslaafden, criminelen en armen) van de samenleving. Zij vinden wel dat deze mensen zorg behoeven, maar zij zien ze liever niet in hun nabijheid. Tegelijk zijn ze bezorgd om het toenemende individualisme, het ieder-voor-zich, vaak verbonden met onverdraagzaamheid en agressie in de samenleving. Men vreest dat dit de samenleving zal opbreken en dat het in ieder geval grote eenzaamheid veroorzaakt.

4. **Ze willen hetzelfde maar niet samen**

Is er sprake van een jeugdcultuur? Dat is de vraag die ik mij in het begin stelde.

4.1. *Keuzebiografie: ik ga mijn eigen weg!*

Het eerste antwoord is: ja. Jongeren gaan hun eigen weg. Elke jongere doet dat anders. Maar ze doen het wel allemaal.

Het individualisme dat de huidige samenleving kenmerkt, werkt bij jongeren door in de overgang van een standaardlevensloop naar een keuzebiografie (Du Bois-Reymond 1998). De jeugdperiode wordt langer en men stelt de overgang naar volwassenheid uit. Jongeren nemen steeds meer zelf de beslissingen over hun leven, zij bepalen zelf wanneer zij hun eerste seksuele ervaringen hebben; buiten een huwelijk dus. Zij werken al tijdens hun opleiding, maar dit is vaak tijdelijk. Zij wonen samen met een partner, zonder hier al een grote duurzaamheid aan toe te kennen. Zij krijgen kinderen zonder een huwelijk aan te gaan. Zij gaan een tweede studie aan na al enkele jaren gewerkt te hebben. Dit gedrag van deze 'flexgeneratie', zoals de moderne jeugd ook wel aangeduid wordt, loopt dus niet langs de vaste voorgeschreven patronen van school – baan – vaste relatie – huwelijk – gezinsvorming.

Individualisering heeft iets paradoxaals. Jongeren willen hun eigen keuzes maken, maar men maakt tegelijk massaal dezelfde keuzes. Jongeren moeten voortdurend op hun eigen leven reflecteren, op hun handelingen en keuzen; dat is een maatschappelijk vereiste geworden. Daarbij moeten zij zelf kiezen wat voor hen van waarde is: vriendschap, studie, werk. Dat er ook nog keuzes gemaakt moeten worden in politiek opzicht, maakt het voor hen extra gecompliceerd. Daarmee wordt hun leven ook problematisch, is het verloop ervan in ieder geval niet simpel en voorspelbaar. Elk levenspatroon is vaak volstrekt individueel. Daarom kun je de jongeren, noch de leeftijdsgenoten, noch de 15- en 30-jarigen op één hoop gooien.

4.2. Een jeugdcultuur?

Het tweede antwoord is: nee. Jongeren onderscheiden zich van ouderen, maar tegelijk willen zij zich zoveel mogelijk van elkaar onderscheiden. Een kop uit de Volkskrant van 18 mei 2004: 'We willen hetzelfde, maar niet samen'. Zij proberen hun vrijheid zo optimaal mogelijk te benutten. Dit is zichtbaar in muziek, kleding en vrijetijdsbesteding. Jongeren kiezen voor een bepaalde leefstijl en behoren daarmee tot een bepaalde groep. Janssen onderscheidt een veelheid aan jeugdstijlen die

allemaal een eigen naam hebben¹ (Janssen 1994, 224). Ongetwijfeld zijn er sinds de jaren negentig jaren namen bijgekomen en zullen er niet meer gebruikt worden.

Waarin onderscheiden deze jongeren zich nu van elkaar? Wat maakt iemand lid van een bepaalde groep? Muziek en kleding zijn een van de belangrijkste onderscheidende kenmerken. Zij hangen ook samen. Er wordt wel eens gezegd: 'als je me vertelt van welke muziek je houdt, zal ik je vertellen wat voor type mens je bent'. 'Muziek is een uiting van de ziel.'

In zijn boek 'Summer in the City' zegt Malcolm Doney: 'Rockmuziek is niet slechts een andere tak van populaire cultuuruiting. Het zal misschien blijken de meest betekenisvolle kunstvorm te zijn van deze eeuw.' Maar wat meer is, hij ziet dat het belang ervan verder reikt dan alleen muzikaal; hij noemt het een stimulans in de (mentale) houding van de jongelui, ten aanzien van seks, gezag, smaak, hun leven, moraal en ethiek.

De invloed van de rockmuziek is enorm. Het begon al met Elvis Presley die door sommigen werd aanbeden, maar door anderen gehaat, de Beatles en de Rolling Stones. Hoe tam hun muziek nu ook moge klinken, de fabuleuze vier uit Liverpool gingen als een bulldozer door de muziekwereld. Hun geluid werd beschreven als fris, nieuw en inventief, maar door anderen als wild, uitdagend en gevaarlijk. Bekend is de uitspraak van John Lennon, dat zij populairder waren dan Jezus Christus. Sinds de Beatles werd 'rock' het wachtwoord voor alle soorten hedendaagse muziek. Het zou te ver voeren hier alle rockstijlen te noemen met de bijbehorende jeugdcultuurgroepen. Wikipedia bevat een lange lijst met beschrijvingen van de meest uiteenlopende muziekstijlen (http://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_muziekstijlen). Bij de voorkeur voor bepaalde muziek hoort ook een bepaalde kledingstijl. Aan de kleding is vaak te zien welke muziek iemand graag hoort. De gothic-stijl wordt bijvoorbeeld gekenmerkt door zwarte kleding, met veel zilveren sieraden met symbolen zoals runen, pentagrammen, doodshoofden, kruizen, etc. De bijbehorende muziekstijlen zijn gothic rock, punk, new wave, metal, futurepop e.a. De gabber kenmerkt zich door het dragen van Nike Air Max schoenen, met een trainingspak van het merk Australian, vaak een bomberjack; de haardracht voor de heren is kaal, voor de vrouwen aan de onderkant opgeschoren en strak naar achteren in een staart. Interessant is de breezercultuur, deze is ontstaan in het begin van de 21^e eeuw en baseert zich voornamelijk op hip-hopmuziek, msn-messenger en het alcoholische drankje Bacardi

Breezer. De meeste aanhangers van deze cultuur zijn meisjes van tussen de 12 en 18 jaar. Het prototype van breezermeisjes in het dagelijks leven heeft een navelpiercing, een tatoeage op de onderrug en draagt naveltruitjes. Ook kenmerkend is het, in het algemeen, grote gebruik van make-up. De jongens dragen vaak wijde spijkerbroeken en een niet-symmetrische kuif, die van voor tot achter het hoofd doorloopt. Er is zelfs een eigen schrijftaal, de chattaal, die gekenmerkt wordt door afkortingen (iig = in ieder geval), veranderingen van woorden (vanaaf = vanavond) het vervangen van woorden door cijfers (w8cht – wacht), het gebruik van tekens ;) ☺, :d, ☹. Onlangs is de verschijning van een bijbel in deze msn-taal aangekondigd. Hij bestaat al in Australië: 'In da Bginnin God cre8d da heavens & da earth'. Ik noemde enkele concrete jeugdcultuurgroepen, steeds verbonden met een muziekcultuur. Het waren slechts voorbeelden. Wikipedia bevat er nog veel meer. Dit geeft aan dat muziek en kleding vooral de meest onderscheidende kenmerken zijn van jeugdcultuurgroepen.

Conclusie

.Niemand zo veranderlijk als een jongere, niets zo veranderlijk als de jeugd. Jeugdcultuur is een samenstel van toevallige overeenkomsten tussen jongeren, en is een individuele constructie. Het beeld samenvatten is daarom deze omschrijving ontkennen, is ontkennen dat de huidige jeugd zijn eigen weg gaat, soms parallel aan elkaar, soms ook parallel aan die van hun ouders, maar vaak parallel aan weinigen. Jeugdcultuur is daarmee een teken van het moderne individualisme. Ik wil de jongeren van vandaag dan ook niet onder een of meerdere noemers brengen dan onder de al aangehaalde: *ze willen hetzelfde maar niet samen, van alternatievelingen tot zwervers*. (De Volkskrant 18 mei 2004).

Noot

1. alternatievelingen, alternativo's, alto's, anarchisten, anita's, anja's, arties, aso's, avant-garde, ballen, black, blits, boeren, bruinen, buitenlanders, burgers, burnies, college (-style/ -types/ -cultuur/ -look), conservatieven, corpsballen, creeps, crises, depressievelingen, disco's, discofreaks, doetjes, dullekes, dutsen, dutsmutsen, eikels, eitjes, elite, excentrieken, fascisten, feministen, flikkers, flowerpower, funk, gewonen, grafzerkpunks, grijze muizen, guppy's, hardrockers, hardrocktypes, hashkickers,

headbangers, heavy metal, heksen, hell's angels, henkies, hiphoppers, hippies, jantje's, jippen, jippers, jongens en meisjes, junkies, kakkers, ketsvolk, klootzakken, krakers, langharigen, losbandigen, macho's, madnesstypes, mammies kinderen, meelopers, middengroep, mietjes, moderno's, mods, moederskindjes, motorfreaks, muesli's, nazi-punks, negers, neo-hippie-punk, neppo's, new wavers, newdies, normalen, nozems, overblijvers, patsers, pluizen, pollen, progressievelingen, punkers, rasta's, reggaefiguren, rock and rollers, rock-a-billies, billies, rockabilly's, rockers, ruige-leren-jackie-types, sekteleiden, simpelsten, sixtie-types, sjonnies, skinheads, skins, socialen, socio's, softies, soft-punks, sportivo's, studenten, sub-kak, surinamers, tonnie, trendies, trendsetters, trutten, tuig, turken, voetbalsupporters, voetbalvandalen, wave-figuren, wavers, waves, werklozen, werkvolk, whites, witte-boorden, yip, yuppies, zwarten.

Literatuur

- Alma, H., e.a. (2000). *Zin op school. Zingeving in het onderwijs*. Utrecht.
- Bois-Reymond, M. du, Poel, Y. te & Ravesloot, J. (1998). *Jongeren en hun keuzes*. Bussum.
- Elchardus, M. (1997). Een jeugd uit uitstel geboren. Een exploratie van de cultuur van de postadolescentie, in M. Elchardus e.a., *Jongeren en Cultuur in beweging* (pp. 9-45). Leuven.
- Graaf, H. de, e.a. (2005). *Seks onder je 25^e*. Rutgers Nisso Groep Soaids (Publicatie op internet).
- Geloof jij in ieder voor zich?* TNO-NIPO in opdracht van het Leger des Heils, 2003.
- Herweijen, L. & Vogels, R. (2004). *Ouders over opvoeding en onderwijs*. Den Haag: SCP. (Publicatie op internet).
- Inglehart, R. (1977). *The Silent Revolution. Changing Values and Political Styles among Western Publics*. Princeton.
- Janssen, J. (1998). *Nederland als religieuze proeftuin*. Nijmegen.
- Janssen, J. (1994). *Jeugdcultuur. Een actuele geschiedenis*. Utrecht.
- Kerkhofs, J. (1997). Wat vinden jongere generaties van waarden?, in M. Elchardus e.a., *Jongeren en Cultuur in beweging* (pp. 45-67). Leuven.
- Jeugd 2003, cijfers en feiten*. Centraal Bureau voor de statistiek. Voorburg 2004. (Publicatie op internet).
- Nationale Scholierenmonitor 2005*, Sardes (Publicatie op internet).
- Sikkema, P. (red.). (2004). *Jongeren op weg naar opleiding en werk. Quick Scan. Taskforce jeugdwerkloosheid. Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen*. (Publicatie op internet).
- Sikkema, P. (2005). *Jongeren 2005. Het speelveld verandert*. Qrius. (Publicatie op internet).
- Tuin, L. van der (2005). The Netherlands: The Dutch Disease, in H.-G. Ziebertz & W.K. Kay (eds.), *Youth in Europe I. An international empirical Study about Life Perspectives*. Münster.

Zeijl, E., e.a. (2005). *Kinderen in Nederland*, Sociaal en cultureel Planbureau, Den Haag 2005. (Publicatie op internet).

Wikipedia. Org, open internet encyclopedie.